

Predstavljamo

Ana Kozina

Anksioznost in agresivnost v šolah

Dejavniki, trendi in smernice za zmanjševanje

Pedagoški inštitut je letos izdal znanstveno monografijo *Anksioznost in agresivnost v šolah* avtorice Ane Kozina, ki pozornost pritegne že z zastavitvijo vsebine v naslovu. Sprašujemo se, ali agresivnost v naši šoli postane tema, šele ko preraste v vidni problem.

Že v Zakonu o osnovni šoli je med splošnimi cilji poudarjeno, da šola spodbuja celostni razvoj otroka; tudi čustveni, socialni in duhovni in ne le kognitivni in telesni, ki imata v našem vrednostnem sistemu in praktični izvedbi absolutno prednost. Pričakovanja glede dosežkov otrok na področjih pridobivanja znanja in športnih rezultatov so v naši kulturi visoka in posledica tega je storilnostna šola, usmerjena na rezultate izobraževalnega procesa, izražene v ocenah, in uspešnost na športnem področju. Z vsemi frustracijami in neugodnimi posledicami za osebni razvoj in medosebne odnose, ki jih neuspehi in ovire nosijo s seboj.

Sodobne raziskave poudarjajo povezanost spoznavnih, čustvenih in socialnih dejavnikov, ki v ugodnih interakcijah spodbudno vplivajo na učenje, kognitivni razvoj in odnose med učenci. Ugotovitve iz tujih študij in neposredna spoznanja avtorice, do katerih je prišla v svoji raziskavi, dokazujejo, da je programe čustvenega in socialnega učenja mogoče vključiti v šolski kurikulum v okviru rednih razrednih ur ali v sistematični skrbi vsega osebja za ustvarjanje pozitivnega ozračja v šoli. V nekaterih državah so različne preventivne in terapevtske programe uspešno vgradili v vse stopnje

izobraževanja od vrtcev do srednjih šol (prim. program PRIJATELJI na Švedskem in KIVA na Finskem), o čemer bi veljalo razmisliti tudi pri nas.

Publikacijo je avtorica zasnovala kot pregled stanja anksioznosti in agresivnosti na slovenski populaciji četrtošolcev in osmošolcev z namenom oblikovanja smernic za zmanjševanje oz. preprečevanje tako agresivnosti kot anksioznosti. S tem ciljem je razvila lestvice* za ugotavljanje anksioznosti in agresivnosti in jih uporabila na vzorcu četrtošolcev in osmošolcev. Lestvice odlikujejo dobre psihometrične lastnosti ter možnost individualne ali skupinske aplikacije za namene diagnostike, načrtovanja in spremljanja obravnave.

V raziskavi je avtorica empirično ugotovila nekatere skupne podlage anksioznosti in agresivnosti, pri čemer je ključnega pomena razumevanje dinamike agresivnega vedenja, za katerega je eden od vzrokov povečana stopnja anksioznosti. Pojavnost agresivnosti in anksioznosti je povezala z dejavniki domačega (socialno-ekonomski status, migracijski status, dejavnosti v prostem času, dejavnosti staršev z otroki v predšolskem obdobju, obiskovanje vrtca, skupno delo staršev in otrok za šolo) in šolskega okolja (šolsko ozračje, izpostavljenost agresivnemu vedenju v šoli, rezultati na preizkusih TIMSS, odnos do matematike in naravoslovja) ter s tem dobila celovitejšo sliko vzrokov obeh pojavov. V eksperimentalnem delu je preverjala, ali aplikacija v tujini že dodobra preverjenega modela PRIJATELJI lahko vpliva na redukcijo anksioznosti in pojavnost agresivnosti, ter ugotovila, da deluje na zmanjšanje stopnje anksioznosti in učinkuje kot varovalni dejavnik pred porastom agresivnosti.

Če se nameravamo poglobljeno lotiti težav z agresivnostjo v šolah in ob tem ne spregledati anksioznosti, ne moremo mimo spoznanj iz kliničnih študij, da anksioznost in depresivnost spadata med najpogostejše psihološke probleme tako v obdobju šolanja kot med odraslo populacijo. Anksioznost negativno vpliva na posameznikov čustveni razvoj in telesno zdravje, miselno funkcioniranje in socialno odzivanje ter s tem sooblikuje osebnostne značilnosti, vedenjske vzorce in vključevanje v družbene skupine. Podobni so dolgoročni učinki agresivnosti tako za otroke žrtve kot za nasilneže.

V publikaciji avtorica pojasnjuje vrste, pogostost in komponente anksioznosti in agresivnosti ter predsta-

vi teoretične razlage obeh pojavov, kar tudi bralcu brez globljega poznavanja psiholoških mehanizmov omogoča razumevanje njune povezanosti in součinkovanja. Za zgled se v tej predstavitvi omejimo na kognitivno komponento anksioznosti, konkretno na kognitivne primanjkljaje ali kognitivna popačenja, ki povzročajo napake v procesiranju informacij, neustrezno pripisovanje vzrokov zunanjih dogodkov in lastnih dosežkov (praviloma kot negativna samopodoba). Izražajo se v konkretnih skrbih ali kot stanje - anksiozna osebnostna poteza s tipično sliko permanentne zaskrbljenosti, usmerjene na realne ali potencialne nevarnosti, vezane na šolo, delo, zdravje in življenje bližnjih, ter celo naravne katastrofe ali vojne, in se izražajo v prepoznavnih vedenjskih vzorcih.

V zvezi z agresivnostjo velja tudi tukaj omeniti, da je zaznana praviloma le v negativni obliki, asertivnosti kot pozitivne osebnostne poteze pa v šoli ne spodbujamo in jo premalo načrtno razvijamo. S težavami zaradi naraščajoče agresivnosti v šoli se tudi v našem prostoru zadnjih dvajset let ukvarjamo sorazmerno veliko, ostaja pa vprašanje, ali pretežno kaznovano naravnani pristopi dosegajo želene učinke. Tudi novejšje študije kažejo na povečevanje pogostosti različnih oblik agresivnosti v vseh starostnih skupinah.

Za boljše razumevanje in učinkovitejše ukrepanje je treba razlikovati med proaktivno in reaktivno agresivnostjo, ki lahko nastane kot posledica kaznovanih vzgojnih pristopov. Pogosto kaznovani otroci doživljajo več strahu, namene drugih pogosteje doživljajo kot ogrožajoče, kar sproža agresivne odzive. Posledice (vzroki) agresivnega vedenja se kažejo tudi v slabšem učnem uspehu, občutkih neustreznosti in nesprijetosti, kar sklence začarani krog.

Rezultate eksperimenta avtorica zaokroži s smernicami za šolsko prakso za zmanjševanje anksioznosti in agresivnosti ter z možnostmi za hkratno obravnavo anksioznosti in agresivnosti. Posebno pozornost namenja vprašanju pogosto spregledane socialne anksioznosti in učinkovitemu spoprijemanju z različnimi težavami, povezanimi z anksioznostjo, ter podrobneje predstavi program PRIJATELJI, ki se je tudi pri slovenskih učencih, zajetih v raziskavo, pokazal kot uspešen.

Urška Margan

* Več o razvoju lestvic in njihovih značilnostih je mogoče najti v članku A. Kozina *Merjenje agresivnosti v šolskem okolju: lestvica agresivnosti za učence in dijake AG-UD*, Vzgoja in izobraževanje, 3-4, 2016.